

Eskailera-maila atzendua: puntu eta koma

1. Atarikoak

Puntuazio-marketan, beharbada, puntu eta koma dugu «zokoratuena». Frantzia, intelektualak asaldaturik daude haren bakantasunarekin. Espainian, hizkuntzalari batzuek sentiberatasuna aipu dute hartaz mintzatzean. Ingeleseko zenbait estilo-liburuk diote XIX. mendeko prosaren bereizgarri dela puntuazio-marka hori, Conrad, Thackeray eta Hardy ahotan harturik; zaharkitua dagoela.

Esanak esan, puntuazio eraginkorrak ezinbestekoa du, beste maila bat (puntuaren eta komaren artekoa) eskaintzen baitigu perpausen joskera antolatzeko.

2. Erabilerak

2.1. Perpausen artean

Lotura semantikoa

Semantikoki lotura hertsia duten perpausak elkartzen ditu, ideia beraren parte direnak (lañoki esanda).

Pipiak jana zuen etxeko egitura osoa; hoditeriak aspaldi emanak zituen eman beharrekoak; lorategi izandakoa sasitza beldurgarri bat baizik ez zen. Ezin zen etxe hartan bizi.

Eta perpaus horiek guztiak puntuz bananduko bagenitu? Bada, aukera bikaina galduko genuke, ondotik datozkeen ideietatik bereizteko perpaus segida hori, zeren puntu eta komak, puntuak ez bezala, nolabaiteko jarraitutasun semantikoa adierazten baitu paragrafo berean.

Joskeraren antolatzaile

Komek ez dituzte perpaus beregainak banatzen (mendeko batzuk, bai, ordea). Dena den, autore batzuek lekutxo bat egiten diete, bakun samarrak izan eta subjektu bera dutenean (bereziki aditz laguntzailea elipsian dagoelarik).

Gogoan al duzu nola zuzentzen ziren antzina inprenta-probak? Izara-neurriko paper haiek jaso, txukundu, oharrez bete eta atzera bidaltzen ziren, bidean zuzenkizun bat baino gehiago geldituko ote zen beldurrez.

Horrelakoetan lizentzia da koma erabiltzea. Esan beharrik ez dago mendeko perpausak eragozten dutela erabilera hori, irakurlea nahasi egingo bailitzateke bi mailatako komen artean (perpaus beregaina / mendeko perpausa).

*Gogoan al duzu nola zuzentzen ziren antzina inprenta-probak? Izara-neurriko paper haiek jaso, txukundu, beharrik egonez gero, oharrez bete eta atzera bidaltzen ziren, bidean zuzenkizun bat baino gehiago geldituko ote zen beldurrez.

Paperak txukundu ala oharrez bete behar izanez gero? Komak atzera eta aurrera seinalatzen duenez, puntu eta komaz baliatu behar genuke, eta, horrenbestez, puntuazioa maila bat igo, unibokotasuna bermatzeko.

Gogoan al duzu nola zuzentzen ziren antzina inprenta-probak? Izara-neurriko paper haiek jaso;

txukundu; beharrrik egonez gero, oharrez bete, eta atzera bidaltzen ziren, bidean zuzenkizun bat baino gehiago geldituko ote zen beldurrez.

Juntagailuz elkaturiko esaldiak, bestetik, komaz harilkatzen dira (oroitaraztea komeni).

Lan handia zuen, eta lagunak bazkaria prestatzen zion.

Min handia zuen saihetsean, baina ez zigun esan.

Jone ez da bilerara joango, ezta Gorka ere.

Ez daki frantsesez, arabieraz baizik.

Izan ere, koma juntagailudun horrek puntu eta koma baten balioa du. Komaz beteriko perpaus sorta korapilotsu batean, ordea, puntu eta koma ere balia daiteke testuinguru horretan.

Puntuazioa oso gai minbera da; jende guztiak uste du berea dela egokiena, Cassanyri kasu egitera, eta zaila da eredu finko samar bat badela ikusaraztea; baina ahalegindu egingo gara hori erakusten.

Koska handiago egiteko modua badago, beraz, juntagailarekin batera puntu eta koma erabilita.

Testu-antolatzaileen bidez loturiko esaldiek errazago hartzen dute puntu eta koma.

Senda-agiria eman zioten; izan ere, ez zuen minik belaunean.

Denok dakigu nolakoak idatzi zituen Altubek; beraz, ez dugu bide horretatik joko.

Ez nuke esan beharko; hala ere, ezin gera naiteke isilik.

Bi aukera zituen: batetik, auto berria erostea; bestetik, zaharra konpontzea.

Aurkaritzazko perpausak dira horren adibide ereduazko, eta, oro har, egitura paraleloak.

Mikelek ez zuen atsegin gazta; Mirenek, aldiz, bai.

Mikelek ez zuen atsegin gazta; Mirenek, bai.

Norberaren aburuak

Azkenik, aipatu beharra dago, egile batzuen arabera, puntu eta koma erabiltzen dela aurreko perpausari buruzko iritzia adierazteko, parentesiak edo marra luzeak bezala.

Negu gogorra omen dator; ez dago fidatzerik epe luzeko iragarpen horiekin. Badaezpada, teilaberritu egin behar genuke etxea.

Negu gogorra omen dator (ez dago fidatzerik epe luzeko iragarpen horiekin); badaezpada, teilaberritu egin behar genuke etxea.

2.2. Izen-sintagmen artean

Zerrendako osagai multzoen barruan juntagailuak ageri direnean, baitezpadakoa da puntu eta koma, osagai multzo horiek argiro mugarrizteko.

Donejakue Biderako trepetak sartzen hasi zen zakutoetan: botak, galtzerdiak eta barruko arropak; argazki-kamera, bateria eta filmak, eta era guztietako ukendu eta espraiak.

Azken komak, lehenago gaztigatu dugunez, puntu eta koma baten balioa dauka, *eta* juntagailuarekin batera baitator. Hala, hiru multzo bereizten dira.

3. Estilistikako zenbait iruzkin

Har dezagun, orain, perpaus segida bat.

Egundoko buruko mina zuen.
Auzokoa etxeko horma guztiak botatzen ari zen.

Hiru eratara lotuko ditugu perpaus horiek.

a) Egundoko buruko mina zuen. Auzokoa etxeko horma guztiak botatzen ari zen.

Puntuak erabilia, elkarren artean ageriko loturarik ez duten bi gertaera dira.

b) Egundoko buruko mina zuen; etxeko horma guztiak auzokoa botatzen ari zen.

Puntu eta komak iradokitzen du bi perpausak aldi berean jazo zirela. Irakurle zoliak ulertuko du, halaber, bata bestearen ondorio dela edo, bederen, izan daitekeela.

c) Egundoko buruko mina zuen: auzokoa botatzen ari zen etxeko horma guztiak.

Bi puntuak adierazkortasun handikoak dira; oso seinale ahaltzuak. Ez dute zalantzarako zirrikiturik uzten: buruko mina zuen, hain zuzen, auzokoa botatzen ari zelako etxeko horma guztiak; kausa-ondorio lotura bat ezartzen dute (edo ondorio-kausa erakoa, gure horretan).

Orain, berriz, paragrafo oso bat jorratuko dugu. Paragrafo bakoitzak, jakina denez, ideia oso bat jasotzen du bere baitan. Proba egin dezagun paragrafo hau puntu eta komak erabiliz eta erabili gabe antolatzen, ea zer ondorio atera daitezkeen.

Energia berriztagarrien dema ez da txikia. Errentagarriak dira; izan ere, inbestimendu handiak etekina ematen du denboragarrenean, baina itxaroten jakin beharra dago. Bestalde, zailtasun teknikoak ere ez dira gutxi, baina petrolioaren «epemuga» hurbil dugu; horretaz ohartu behar dute transnazional handietako buruek ere, eta dirua jarri ikerkuntzarako; itxura batean, hasiak dira pentsamolde horretara lerratzen.

Azpimarratuta eman ditugu paragrafoko bigarren mailako ideiak; puntu eta komaz estekatuak daude, eta puntuz bananduak. Paragrafoaren gai nagusia da energia berriztagarrien dema, eta bi azpigai ditu: errentagarritasuna eta zailtasun teknikoak.

Puntu eta komarik gabeko paragrafoan ere antzeman dakieke bigarren mailako ideia multzo horiei, noski, baina testua irakurri eta ulertu ondoren, ez begi-ukaldi huts batekin. Ikus dezagun:

Energia berriztagarrien dema ez da txikia. Errentagarriak dira. Izan ere, inbestimendu handiak etekina ematen du denboragarrenean, baina itxaroten jakin beharra dago. Bestalde, zailtasun teknikoak ere ez dira gutxi, baina petrolioaren «epemuga» hurbil dugu. Horretaz ohartu behar dute transnazional handietako buruek ere, eta dirua jarri ikerkuntzarako. Itxura batean, hasiak dira pentsamolde horretara lerratzen.

Hiru paragrafo txiki ere era litezke:

Energia berriztagarrien dema ez da txikia.

Errentagarriak izan behar dute. Izan ere, inbestimendu handiak etekina ematen du

denboragarrean, baina itxaroten jakin beharra dago.

Bestalde, zailtasun teknikoak ere ez dira gutxi, baina petrolioaren «epemuga» hurbil dugu. Horretaz ohartu behar dute transnazional handietako buruek ere, eta dirua jarri ikerkuntzarako. Itxura batean, hasiak dira pentsamolde horretara lerratzen.

Irakurlea berehalakoan ohartuko da zeinen desberdinak diren irakurketak, doinuak, kadentziak. Puntu eta komaduna arnasaldi luzekoa da, baina argia. Puntuduna tratatua da, eta, hein berean, trinkoa. Azkena, aldiz, didaktikoa da, segurutik, didaktikoezia.

Norberak erabaki dezala nola igo eta jaits eskailera-maila horiek: banaka, binaka edo jauzika. Kontuz-kontuz egin, hala ere, labainkorrak dira eta.

Iñigo Roque
UPV/EHUko hizkuntza-zuzentzailea